

mégis úgy szánt a Szántóvetője a Neue Pinaakóthek falán, hogy alpesi fény és szabad mezők illata árad az egész teremben... Mindenesetre, van a sorozatban egy-két *egységesen* szép portré: a *Pestről* vagy *Eger-ről* írott például (bár úgy emlékszünk, hogy ez az utóbbi, eredeti, az „Apolló“-ban megjelent formájában még szebb volt, mert merészebb). A „pesti ember“ karakterológiája oly kitűnő, hogy ideiktatjuk: „Fehér asztal, színház, kávéház, jó ruha a pesti ember apró kísértései, miattuk költ mindig egy-kicsit erején felül. Ha én úgy élhetnék, ahogy élek! — sóhajt a maga kárán is mulatva. Gunyos és öngunyoló, ezt a két-élű döfést a zsidóktól tanulta. Valószínűleg az is zsidó hatás, hogy megszivesebben önön eszén is tuljárna, annyira röstelli a hiszékenységet. Inkább tíz igazságban, száz szentségben kétkedik, semhogy tizenegyedszer vagy százegyedszer felültessék. Elviselhetetlenül hiu az eszére, egy londoni, párizsi vagy newyorki ember naijv vidéki plébános a kiábrándult és benfentes pestihez képest. Amivel különben nincs mit dicsekedni. A lélek vegyelemzői tudják s ha jól emlékszem, Stendhal is ír róla, hogy a cinikus ember könnyebben ellágyul, mint a mélyérzésű. Szenvedély és érzelmesség elképzelhetetlen együtt, spleen és érzelmesség annál inkább. A pestiek ilyen áldott rossz emberek. Marakodnak, de boldogtalanok egymás nélkül...”

Ilyen egyszerűbb ecsetkezelésű részek a könyv legjobb helyei. Amivel a negatívum is megvan mondva: kevesebb adat sokszor több lett volna...

Nem, mintha nekünk nem lenne nagyon is szimpatikus ez a *minden irizmus mellett is erős és aktív hajlám a pozitivitásra*. Cs. Szabót épp az teszi a fiatalabb író-nemzedék egyik legkiválóbb képviselőjévé, hogy igen művelt, a szó szoros értelmében európai látókörű. S ebben a látókörben széles helyet foglal el a művészettörténeti műveltség, ami viszonylag (nemcsak nálunk) elég ritka. De ez a hideg és nyugodt — s tán csak legmélyében szenvedélyes ember valahogy még mértéken tul szereti a magamutogatást. A leegyszerűsülés nagy stilusa hiányzik még a soraiából. Reméljük: eléri ezt a nivót is. S ekkor majd több lesz benne a vállalás, a *non-konformizmus*. Ezt írja ma még a könyv egyik helyén: „A halottak szelleme éltet, mint minden öreg népet. Halottak népe vagyunk, ahogy Barres a franciákról mondta s amíg emlékezünk rájuk, nem halnak meg egészen.“ A kiérett Cs. Szabó, reméljük ezt is, majd inkább és határozottabban a jövő felé fogja függeszteni a tekintetét: az Élők, a Megmaradottak és a Célok felé. Mert Julien Benda idézett vádjá köteleesség-állítás is: a jövő nem „lesz“, a jövőt a megpróbált jelen hívó látói-írói, — mondaná Cs. Szabó egyszerűen és jogos önérzettel — alkotják. (*Hort Dezső*)

KÉT FIATAL KÖLTŐ.* Szabados András szenttelenül borongó s e tekintetben végig egyenletes lirája apja emléke s egy beteljesülésében is boros szerelem köré fonódik a kis kötet negyvenegynéhány oldalán. Feltétlenül tehetséges ember kellő műgonddal és mérséklettel megírt szabadversei ezek. A szinte céltudatosan bonyolult mondatszerkesztés azonban, melyet a forma egyáltalán nem indokol, bizonyos mértékben elszűrkíti a határozott erőt. Az olvasó ilyenformán inkább érzi, mint érti ezeket a verseket, melyek kényszerítik, hogy újra meg újra olvassa el őket. Különös képekre sincs szükség ilyenformán, a kifejezés egyetlen

* Szabados András: *Növekvő árnyak*, Bibliotéka 1937, — Vándor Lajos: *Csoportkép*. Cserépfalvi 1938.

és kizárslagos eszköze a természetes nyelv, az egyéniben bonyolulttá tett folyóbeszéd, néha végtelenségig elnyújtott mondataival. Mindaz pedig, amit a költő önmagáról, apjáról és szerelmeséről mond, pillanatra sem hat ujszerűen s úgy látszik, a költőnek nem is célja ez. Valami higgadt szemlélődés uralja az általában rakoncátlankodó képzeletet. „A nap a fák között harangoz már az esti imára s felgyújtja a vadgesztenye mécseseit.“ A hasonló képek olyan organikusán következnek a megfigyelt dolgokból, hogy már szinte nem is „költészet“ csak egy ember kissé egyénien retusált felvételei a környező dolgokról. S talán ez az, ami rokonszenvenné teszi. A futó borzadály, mikor a falak és tárgyak a könyörtelen sirgödőr vízióját ébresztik benne s a könyvektől való szabadulásra s az angolnákéhoz hasonló sima és alázatos életre buzdít, hideg szenvtelenségével kísértetiesen meggyőző és határozott. S még ha helytelenül a csak önmagunknak való életet kínálja is fel individuális szilárdságával követendő például, nem válik ellenszenvenné. Füleinknek a körülöttünk zugó jajsavak előli betapasztása termékenyítő csömört sejtet. S a „rettentő tájékon csendőrcsizmák csikorgására“ felfigyelő Szabados bizonyára helytállna, ha egyszer úgy találná, hogy hasztalanul szoritja füleire kezét, a jajongás átfurja tenyerét. Saját sorsának felismeréséig már eljutott s fölényes beletörődéssel szól asszonyához: „...sirjál csak s temesd el magadban csecsemődöt, mert nem válhat valóra álmunk s ölelésünkéből csak átok foganhat azokra, kik Judás kenyereán hizlaltak ájtatos törvényeket nekünk!“ Kifejezőmódja talán sehol nem oly határozott és erős, mint itt s szépségén túl bizonyára lényeges is, amit mond.

Vándor Lajos bemutatkozó versének modorossága és cinizmusa sokkal nyugtalanítóbb. A poézis ilyen tartalom mutatóvá való degradálása, mindjárt a kötet elején feltétlenül megdöbben mindenkit. Tovább azonban már nyilvánvalóvá válik, hogy Vándor messze elhagyta e tekintetben elődeit. A lebukott dadaizmus frivol és tartalmatlan szóhalmaza nála már érettel telik meg, sőt filozófiai problémák vetődnek fel s ez a nyugodtabb forma nem bizonyul alkalmatlannak megoldásokra. Szükségszerű lenne élesen elválasztani a formát a tartalomtól, hogy zavartalanul megvizsgálhassuk ezt a lírát. Alig pár vers azonban és lehetetlennek találjuk ezt. A furcsa szimbiózis ugyanis, mellyel ezek az esetlenül és mégis megdölgöztatóan dobbanó versek maradéktalanul összekapcsolják a sokszor igen mély gondolatot a hevenyészett vagy talán tudatos formátlansággal — minden ilyen kísérletet megghiusítanak. A költő, hátrányára, mindössze azt éri el, hogy verseinek élvezete nem zavartalan, csak a meztelen gondolat hat, épp a prózai forma miatt, erősebben és meggyőzőbben. Kétségtelen, hogy a tartalom és forma egyenlőtlensége sokszor a formának megfelelő tartalmu versek megírására kényszerítik a költőt. Groteszk képeket sugalmaznak és kirívó hasonlatokra ösztönzik. A költő belülről, a forma, egyébként erőtlen, bástyái mögöl természetesen nem látja ezt. A *fej* és *Állatmese* című versei kétségtelenül ujszerűek, de nem egyebek fintornál, amit az utálkozó lélek kényszerűen vet ki magából. Kétségtlen az is ezzel szemben, hogy máshol bőségesen korrigálja ezt s a kötetet befejező *Budapesti hadostály* című verse az emberi sorsközösség darabos és mély érzékeltetéseivel feltétlenül egyike legjobb ilyenyszerű verseinek. Vagy *Muki*, a kóbor kutya példája, aki „a háború utáni nemzedék gyermekeként: kutyának tartotta még a macskát is. Aztán egy napon, mikor belátta, hogy a falatért két lábra kell állni, télvíz idején, ahogy jött, csöndben eltűnt.“ Számptalan hasonló kép és gondolat húzódik meg az egyébként vékony

versfűzetben. A problémák, melyek foglalkoztatják az „elveszett generáció“ problémái, meztelenül és szépítés nélkül. Az ember problémái, azé az emberé, akit annak szeretne tudni önmaga fölött. Rongy akar lenni, mellyel végigtörülve a dolgokat, azok tisztábbá váljanak. Új és megkapó képe budapestről, aki „ha a hónap vége felé néha megszorul, kiáll a Duna fölé és a cigarettázástól és éjszakázástól rekedt hangján: — Gyere be szép fiu — mondja a Nagy Atyádnak.“ — maradéktalanul bizonyítja, hogy tisztán lát abban a kérdésben is, mely forrong és buzog néhány éve Magyarországon. Vándor feltétlenül gondolkozó és társadalmilag tisztán látó ember s ha formája, kifejezés módja kifogásolható is és letisztulásra szorul — olyan költő, amilyenekre nagy szüksége van ma Európának. (Kovács Katona Jenő)

ANDRÉ MALRAUX ÚJ REGÉNYE. (L'Espoir. N. R. F. Paris, 1938) Lehet, hogy Malraux tökéletesebb regényt irt volna, ha néhány évvel később dolgozza fel a spanyol polgárháború témáját? A spanyolországi események további fejlődése bizonyára ma még láthatatlan összefüggéseket fog revelálni. Mintahogy a történelemnek eleme az idő, a történelmi regény feltétele az időbeli távolság. Ez áll a történelmi regényre általában, de Malraux művére nem. Ezt a könyvet csakis most, csakis melegiben és még a történelmi távlat kialakulása előtt lehetett megírni. Ezzel a művel Malraux nem a legjobb regényét alkotta meg; a L'Espoirnak vannak részletei, melyek művészi szempontból nyersnek hatnak, mint például az angol ujságírónak Madrid bombázásáról szóló hosszú telefonjelentésének a szövege; a regény hőseinek szellemi fiziognómiája konkrét fizikai egyéniségük rovására rajzolódik ki mesteri precizitással. És mégis, Malraux egyik könyvében sem adott még annyit, nagyobb és többet, mint a L'Espoirban. Azt lehetne mondani, hogy ez a könyve még gazdagabbá tette az előző könyveit, mert egy író, akinél, mint Malrauxnál, az alkotás nem egy témával való szerencsés találkozás eredménye, hanem szerves folyamat, egy új könyv új értelmet ad az előzőknek. Az mutatja meg, hogy mely utnak a szakaszai voltak. Főleg ezért könnyen téved művészeti értékek megítélésében a kortárs s ezért könnyebb megtalálni a helyes mértéket, ha már az egész oeuvre, melynek részei egymást világítják meg, készen áll előttünk. S ezért izgató szerencse kortársnak lenni s abból, amit már manifestált egy művész, megkísérelni a szemünk előtt készülő mű egészének konturjaira, a művész történelmi helyére és jelentőségére következtetni.

Malraux, akit egy következtetéseiben elhamarkodott kritika, az aktív haladás Hamletjeként vagy egy aktivista, de elvont intellektualizmus képviselőjeként könyvelt el, Malraux a L'Espoirban megmutatja, hogy az ő intellektualizmusa lírikus eredetű, akárcsak Nietzsche-nél és hogy amit benne Hamletnek láttak, az valóban a maximális aktivitást kereső — s életben és művészetben egyszerre meglelő — változtató akarat volt. Életben és művészetben egyszerre: Malraux dicsőséges kombattánsi szerepére gondolok, melyre itt nem szabad kitérnem, miután itt csak Malrauxról, a művésztől van szó. De a művész Malraux lényeges tulajdonsága, hogy — s ezt nevezem az ő lírizmusának — nála a művészet nem egy önmagától való elkalandozás az objektív világba, hanem az objektív világnak az ő szubjektivitásába való beolvasztása. Élet és mű nála egyek, mert az ő útja önmagához a külső világon keresztül vezet. Éppoly kevésbé spekulatív természetű, mint Pascal, akivel egyébként annyiban rokon, hogy lelki életének intenzitása, ugyyszólván, amint egy bizonyos hőfokot elért egy élmény, akkor szellemi aktusként, gondolat formájában manifestálódik.